

Силабус курсу
Біологія мисливських звірів і птахів
Ступень вищої освіти – бакалавр
Освітньо-професійна програма «205 Лісове господарство»
Рік навчання: 1, Семестр: 2
Кількість кредитів: 3,00
Мова викладання: українська

ППП

Керівник курсу
к.с.-г.н., доц. Васенков Григорій Іванович

Контактна інформація vasenkovg@rambler.ru 0674103558

Опис дисципліни

Біологія лісових звірів і птахів є однією з основних дисциплін екологічного напрямку, вивчення якої є закономірним етапом у формуванні комплексного розуміння механізму функціонування різних екосистем. Спеціаліст мисливського господарства повинен розуміти важливе місце і роль фауни у системі грамотного ведення як мисливського, так і лісового господарства та враховувати екологічні особливості птахів і ссавців при проектуванні (плануванні) лісогосподарських робіт та охоронних заходів. Вміле ведення господарства, збереження, приваблення та відтворення багатьох видів мисливської фауни сприятиме підвищенню природної стійкості насаджень та зменшенню пресу шкідників, збереженню насіння та природного підросту деревних рослин, лісовідновленню, стабілізації водного режиму лісових масивів, сприятиме формуванню певного мікроклімату лісових ділянок та збереженню біорізноманіття. Грамотне застосування знань щодо видового складу, біологічних та екологічних особливостей мисливської фауни здатне обумовити підвищення економічної ефективності ведення лісового та лісомисливського господарств.

Структура курсу

Години (лек./лаб.)	Тема	Результати навчання	Завдання
2/0	Тема 1. Біологія мисливських тварин, як наука	Місце дисципліни „Біологія мисливських тварин” у системі біологічних наук. Предмет і завдання дисципліни, її зв’язок з лісівництвом. Складові частини дисципліни. Історія становлення та розвитку дисципліни. Вклад у розвиток дисципліни видатних зоологів, мисливствознавців, лісівників. Фауна	Тести, питання

		як предмет вивчення біології мисливських тварин. Орнітофауна та теріофауна. Місце птахів і звірів у загальній системі тваринного світу. Походження та систематика птахів і ссавців.	
2/6	Тема 2 . Загальна характеристика, зовнішня та внутрішня будова птахів	Зовнішня і внутрішня будова птахів. Пір'яний покрив. Органи травлення, дихальна та м'язова система. Органи кровообігу, виділення та розмноження. Особливості будові скелета. Нервова система і органи відчуття. Голосовий апарат. Морфо-систематичний огляд птахів з розглядом рядів, родин, родів та видів. Птахи як компонент екосистем та біосфери в цілому. Екологічна адаптація птахів. Лісові, водоплавні, біля водні, лучні і степові птахи, птахи населених пунктів.	Тести, питання
2/0	Тема 3. Еколого-біологічні особливості птахів	Місце і роль птахів у трофічних ланцюгах екосистем. Залежність способу життя птахів від характеру живлення. Евріфагі та стенофаги. Харчова спеціалізація птахів – рослиноїдні, комахоїдні та хижі. Сезонні зміни у живленні птахів. Пристосування до добування корму та харчові потреби. Залежність плодовитості та виживання птахів від забезпечення їжею. Групи лісових птахів за місцем і способом добування корму. Особливості живлення птахів на гілках дерев та чагарниках, у надґрунтовому покриві та на поверхні ґрунту. Добова харчова активність птахів. Зміни умов живлення птахів внаслідок антропогенного перетворення лісів.	Тести, питання
2/0	Тема 4. Періодичні явища в житті птахів	Річний життєвий цикл птахів, добові та сезонні ритми. Періодичність розмноження та фактори, які її визначають. Шлюбні взаємовідносини статей. Токові явища та формування пар. Територіальна поведінка. Гніздування. Особливості гніздування лісових птахів. Гніздовий консерватизм та його значення. Колоніальність птахів. Нагніздні та виводкові птахи.	Тести, питання

		Гніздовий паразитизм. Линяння. Ембріональний, гніздовий та після гніздовий наряди. Сезонні линяння. Перед шлюбне линяння. Гормональний контроль линяння. Міграції птахів. Міграції птахів як адаптивне явище. Історія і методи вивчення міграції. Характеристики та загальна картина міграції. Категорії птахів за характером сезонних міграцій. Орієнтація та навігація у птахів. Причини виникнення перельотів.	
2/8	Тема 1. Систематичний огляд мисливських птахів	Еколого-систематичний огляд мисливських птахів з розглядом рядів, родин, родів та видів. Ряди: Гагароподібні, Норцеподібні, Гусеподібні, Лелекоподібні, Соколоподібні, Куроподібні, Журавлеподібні, Сивкоподібні, Голубоподібні, Совоподібні, Горобцеподібні.	
2/0	Тема 1. Методика обліку птахів	Поняття про структуру населення тварин (видовий склад, щільність тощо). Фактори, що впливають на формування структури населення птахів. Вплив горизонтальної поясності, походження, складу і віку лісостанів на основні показники населення птахів. Методика обліку птахів.	Тести, питання
2/0	Тема 2. Населення птахів	Лісотипологічні рівні виявлення орнітологічних комплексів. Особливості структури населення птахів переважаючих груп і підгруп типів лісу Полісся, Лісостепу, гірських лісів Карпат і Криму. Сезонна динаміка основних показників населення птахів Просторо-типологічна структура і організація населення птахів різних біоценозів. Зоогеографічна класифікація і зоогеографічне районування.	Тести, питання
2/2	Тема 3. Охорона птахів	Методи оптимізації умов проживання птахів. Покращення захисних властивостей лісового середовища. Типи узлісся та методи їх формування. Влаштування ремізів для птахів. Порхалиська і гальковиська. Введення до складу насаджень плодово-ягідних деревно-	Тести, питання

		<p>чагарникових порід. Підгодівля птахів у зимовий період. Заготівля та зберігання кормів.</p> <p>Дуплисті дерева, гніздівлі воронових птахів і їх роль у заселенні лісових насаджень дуплогніздовими і хижими птахами та совами.</p> <p>Стрижка, скучування і об'язування верхівок пагонів чагарників з метою покращення умов гніздування птахів.</p> <p>Штучні гніздівлі для мисливських птахів. Штучні гніздівлі для приваблювання комахоїдних птахів. Штучні гніздівлі для рідкісних видів птахів.</p>	
2/4	Тема 1. Загальна характеристика Класу Ссавців	<p>Ссавці як вищі представники тваринного світу. Ссавці як складова частина екосистем. Екологічні групи ссавців: наземні, підземні, водні, деревні та літаючі форми. Особливості поширення представників екологічних груп у різних природних зонах. Зовнішня і внутрішня будова ссавців. Розміри тіла. Волосяний покрив, шкіряні залози. Зубна система та зубні формули. Опірно-м'язова система. Органи дихання, травлення, виділення і розмноження. Забарвлення, його фізіологічне та біологічне значення. Тривалість життя.</p>	Тести, питання
2/0	Тема 2. Річний цикл життя та періодичні явища ссавців	<p>Підготовка до розмноження: механізм регуляції статевих процесів, зміни поведінки, акустична активність. Розмноження та фотоперіодизм. Механізми репродуктивної ізоляції. Особливості шлюбної поведінки. Співвідношення статей. Моногамія, полігамія та інші форми статевих відносин у ссавців.</p> <p>Стадії та фази статевого циклу. Вагітність. Тривалість вагітності у різних групах ссавців. Латентна стадія вагітності. Дітонародження та виховання молоді, ступінь розвитку „батьківських функцій” та їх характеристика у різних представників екологічних груп. Типи розвитку новонароджених,</p>	Тести, питання

		період лактації, ріст та розвиток, тривалість знаходження молоді з матір'ю.	
2/0	Тема 3. Еколого-біологічні особливості ссавців	Місце та роль ссавців у трофічних ланцюгах живлення екосистем. Харчова спеціалізація: увріфагія, олігофагія та стенофагія. Сезонні зміни складу кормів, раціону та кормового режиму. Добова норма їжі, здатність до голодування. Зміни живлення в залежності від віку, статі та індивідуальних особливостей. Сезонна нестабільність кормової бази, запасання кормів. Значення мінерального живлення. Географічна мінливість живлення. Вживання води, роль різних водойм у територіальному розподілі ссавців.	Тести, питання
2/8	Тема 1. Систематичний огляд мисливських звірів	Морфо-систематичний огляд ссавців. Характеристика рядів класу Ссавці: Комахоїдні, Рукокрилі, Гризуни, Зайцеподібні, Хижаки, Ратичні. Вплив ссавців на санітарний стан та біологічну стійкість лісу. Пошкодження ссавцями вегетативних та генеративних частин деревних рослин та чагарників, розмір пошкоджень та методика їх визначення. Сприяння ссавців природному поновленню лісу та зменшенню пресу шкідників. Епідеміологічне значення ссавців лісу. Заходи, спрямованні на обмеження шкідливого впливу ссавців на ліс.	Тести, питання
2/0	Тема 1. Методика обліку звірів	Поняття про структуру населення тварин (видовий склад, щільність тощо). Фактори, що впливають на формування структури населення тварин. Вплив горизонтальної поясності, походження, складу і віку лісостанів на основні показники населення тварин. Методика обліку звірів.	Тести, питання
2/0	Тема 2. Населення звірів	Лісотипологічні рівні виявлення теріологічних та орнітологічних комплексів. Особливості структури населення звірів переважаючих груп і підгруп типів лісу Полісся, Лісостепу, гірських лісів Карпат і Криму.	Тести, питання

		Сезонна динаміка основних показників населення звірів. Просторо-типологічна структура і організація населення звірів.	
0/2	Тема 3. Охорона звірів	Методи оптимізації умов проживання звірів. Біотехнічні заходи з покращення умов проживання лісових тварин. Покращення захисних властивостей лісового середовища. Влаштування ремізів, ремізних ділянок, кормових полів, водопоїв для звірів. Солонці. Використання порубочних матеріалів для підгодовування звірів. Підгодівля тварин у зимовий період. Заготівля та зберігання кормів. Типи та розташування біотехнічних споруд. Обмеження діяльності хижих тварин та дії фактору турбування на звірів.	Тести, питання
2/0	Тема 4. Правові основи охорони тварин	Конституція України і охорона природи. Поняття про „Червону книгу України”. Закони України „Про тваринний світ”, „Про природно-заповідний фонд України”, „Про охорону навколишнього природного середовища”. Охорона тварин у кодексах України. Міжнародні конвенції і угоди з охорони тваринного світу.	Тести, питання

Літературні джерела

Базова

1. Бондаренко В.Д. Біотехнія. – Львів, ІЗМН. – ч.1., 1998. – 260 с.
2. Бондаренко В.Д. Біотехнія. – Львів, ІЗМН. – ч.2., 2002. – 352 с.
3. Владышевский Д.В. Екология лесных зверей и птиц. – Новосибирск, 1980.-287 с.
4. Воїнственський М.А., Кістяківський О.Б. Визначник птахів УРСР. – К.: Радянська школа, 1962. – 370 с.
5. Воїнственський М.А. Птахи. – К.: Радянська школа, 1984. – 304 с.
6. Доппельмаир Г.Г. та ін. Биология лесных птиц и зверей. – М.: Высшая школа, 1975. – 384 с.
7. Делеган І.В., Делеган І.І., Делеган І.І. Біологія лісових птахів і звірів. – Львів: ПОЛЛІ, 2005. – 600 с.
8. Татаринев К.А., Владышевский Д.В., Марисова И.В. Лесные птицы, звери т охотоведение. – Львов: Вища школа, 1975. – 231 с.

9. Чельцов-Бебутов А.М. Екологія пtiц. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 128 с.
10. Фауна України. Птиці. Вып. 3 Гусеобразные / Лысенко В.И.; отв. ред. Воиственский М.А.; АН УССР. – Киев: Наук. Думка, 1991. – 208 с.
11. Мисливствознавство : навчальний посібник / [укл. А. І. Гузій, І. Д. Іванюк, В. М. Кусік, П. Б. Хоецький]. – Харків : Мачулін, 2017. – 276 с. Частина перша
12. Мисливствознавство: навчальний посібник / [укл. А.І. Гузій, І.Д. Іванюк, В.М. Кусік]. – Харків: Мачулін, 2018. – 254 с. Частина друга

Допоміжна

1. Барабаш - Никифоров И.И., Формозов А.Н. Теріологія. – М.: Высшая школа, 1963. – 396 с.
2. Бондаренко В.Д., Делеган І.В., Соловій І.П., Рудишин М.П. Облік диких тварин. Практичні рекомендації. Львів, 1989. – 66 с.
3. Благосклонов К.Н. Наставление по использованию птиц для защиты лесов от вредителей. – М., 1975. – 43 с.
4. Ильичев В.Д., Картаков Н.Н., Шилов И.А. Общая орнитология. – М., 1982. – 464 с.
5. Иноземцев А.А. Птицы и лес. – М.: Лесн. пром-сть, 1987. – 302 с.
6. Марисова І.В., Талпош В.С. Птахи України. Польовий визначник. – К.: Вища школа, 1984. – 184 с.
7. Мартынов Е.Н. Лесохозяйственная регуляция высшей фауны. Учебное пособие для студентов спец. 31.12. – СПб.: ЛТА, 1993. – 95 с.
Михеев А.В. Биология птиц. Полевой определитель. – М.: Топикал, 1996. – 460 с.
8. Салганский А.А. Птицы и звери наших лесов. – М.: Лесная промышленность, 1964. – 399 с.
9. Формозов А.Н., Осмоловская В.И., Благосклонов К.Н. Птицы и вредители леса. Значение птиц в регулировании численности вредных насекомых леса и лесных посадок. – М.: Изд-во МОИП, 1950. – 182 с.

11. Інформаційні ресурси (Інтернет)

www.zoomet.ru – відкрита біологічна бібліотека.
www.terioshkola.org.ua- сайт Українського теріологічного товариства.
www.birdlife.org.ua - сайт Українського товариства охорони птахів.
www.wku.edu/~smimch/marnm/mammfaun.htm - Фауна ссавців світу.
www.coe.int - сайт Ради Європи з інформацією щодо Бернської конвенції.
www.rada.gov.ua - законодавство на сайті "Верховної Ради України".
redbook.iatp.org.ua - сайт "Червона книга України".
www.uoor.com.ua - Українське товариство мисливців та рибалок.
https://ssl.molotok.ru/13502_literatura.html- мисливська література.
www.myslivost.wz.cz/- мисливська література.

www.myslivosť.inshop.cz/ - мисливські товари.

www.cms.int - сайт Боннської конвенції.

www.cites.org - сайт Вашингтонської конвенції (CITES).

www.ramsar.org - сайт Рамсарської конвенції.

www.biodiv.org - сайт Конвенції про біологічне різноманіття.

Політика оцінювання

- **П2/Політика щодо дедлайнів та перескладання:** Роботи, які здаються із порушення термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-10 балів).
- **Політика щодо академічної доброчесності:** Усі матеріали проєту перевіряються на академічну доброчесність. Списування під час контрольних робіт заборонені.
- **Політика щодо відвідування:** Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховується бали за теми. За об'єктивних причин (підтверджених документально) дозволяється перескладання

Оцінювання

Розподіл балів, які отримують студенти Модуль I. Птахи.

Поточне тестування та самостійна робота								залік	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3				
T1	T2	T3	T4	T1	T1	T2	T3	30	100
8	8	8	9	34	11	11	11		

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

Розподіл балів, які отримують студенти Модуль II. Ссавці.

Поточне тестування та самостійна робота								Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3	T1	T1	T2	T3	T4	30	100
11	11	11	34	8	8	8	9		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни